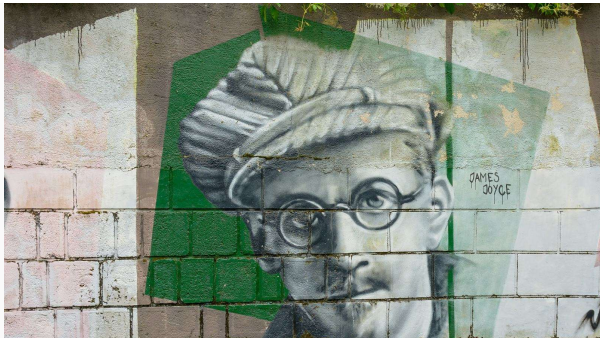

“Love loves to love love”

James Joyces ansigt pryder en mur. Foto:

Wikimedia Commons

Maziar Mazor Etemadi06.02.2022

ULYSSES 100 ÅR // ANMELDELSE – I anledning af jubilæet for udgivelsen af James Joyces berømte og skelsættende roman inviterer Maziar Etemadi os til at læse det ekstraordinære værk, der er kendt for at frembringe de helt store følelser lige fra begejstringsrus til væmmelse i den engagerede læser. Som en hyldest til forfatteren – og som en appetitvækker og nøgle til en formidabel litterær oplevelse – formidler Etemadi sin personlige forståelse af bogen, der har myriader af betydningslag.

Onsdag 2. februar 2022 var det præcis 100 år siden, at James Joyces legendariske roman *Ulysses* udkom på forfatterens 40-års fødselsdag hos boghandleren og forlaget “Shakespeare and Company” i Paris.

Nogle uddrag af bogen var allerede i perioden 1918-1920 trykt i New York-tidsskriftet “The Little Review”, men projektet blev stoppet af den amerikanske censur. Ingen forlag ville efterfølgende udgive bogen længere.

Den offentlige censur anså bogen for at udfordre tidens sædelighed og den tilstræbte gode offentlige smag ved at være beskidt, pornografisk og oprørsk

Til sidst påtog “Shakespeare and Company” sig opgaven med at udgive værket i 1922. Det var på det tidspunkt, at Sylvia Beach, det lille forlags idealistiske og passionerede ejer, forvandlede sin beskedne boghandel til centrum for en litterær guldalder i Paris.

I anledningen af 100-års dagen afholdes en række arrangementer for at fejre udgivelsen bl.a. med offentlige oplæsninger af passager af bogen. Desuden oplæses samtlige **18 episoder i løbet af det næste stykke tid i Paris.**

Bandlyst i årtier

Ulysses, denne 750 siders modernistiske roman af den irske forfatter James Joyce, anses ofte for at være et af hovedværkerne i den anglosaksiske sprogverden i det 20. århundrede og blandt de største litterære værker nogensinde.

Et skær af mystik har gennem årene også indhyllet dette multi-lags og flerdimensionerede værk. Det tilføjer yderligere til bogens magnetiske tiltrækningskraft, at den offentlige censur anså bogen for at udfordre tidens sædelighed og den tilstræbte gode offentlige smag ved at være beskidt, pornografisk og oprørsk.

Som følge heraf blev bogen bandlyst i USA, England indtil 1930'erne og i Canada indtil slutningen af 1940'erne.

Læs eller ikke læs, dette er ikke spørgsmålet, men hvorledes

Jeg kunne forkorte denne personlige anmeldelse ved at proklamere: Kære læser, hvis du ikke er parat til at være dybt engageret, forarget, irriteret, forført, forkælet, spontant latteramt, dybt rørt, forvirret og overvældet af spontane følelser af ubehag og kvalme, så lad være med at læse dette værk.

Men snart står det klart, at denne begyndelse også var den sidste salut for den klassiske fortællerstil. Vi er vidner til, at en ny fortællestil bliver født

Hvis du derimod er forberedt på disse, behøver du ingen forudsætninger for at forstå dette værk, gå bare til det, læs bogen uden nogen forberedelse og uden tøven.

Men jeg kunne også råde dig til at forberede dig til mødet med dette ekstraordinære værk. Begynd passende med at læse James Joyces *Dubliners* (1914) og *A Portrait of the Artist as a Young Man* (1916). Føj også til listen Homers *Odyseen*, Bibelen, Dantes guddommelige komedie, Shakespeares *Hamlet*, Nietzsches *Also Sprach Zarathushtra*. Et gedigent kendskab til latin og fransk kan også være til stor hjælp. Brug desuden lidt tid til at studere nogle få kort over den del af Dublin, hvor episoderne foregår.

James Joyce på udgivelsestidspunktet af *Ulysses*. Foto: Wikimedia Commons

Men først og fremmest husk, at *Ulysses* ikke blot er et intertekstuel værk. Det er snarere et selvstændigt mesterværk, der bør læses i sin egen ret og på sine egne præmisser. Hurtigt kan man fortabe sig i træerne og miste synet af skoven. Lad os undgå denne forblindelse og begive os til værket selv.

Joyce og Picasso

James Joyces bog er et ægte modernistisk værk og kan sammenlignes med Picassos værker. Ligesom der er mange forskellige “veje” til Picassos værker, fører ikke en eneste vej til et centralt fokuspunkt i James Joyces *Ulysses*. Der er ikke noget fokuspunkt, heller ikke et fælles centrum, reference, plan eller program i romanen. Man bringes fra et lag af betydning til det næste i en labyrint af brydninger og simultane afbildninger.

Det er en minutiøs gengivelse af knap et døgn oplevelser for tre mennesker – oplevelser, der filtreres gennem deres respektive bevidstheder, og som hæves fra det dagligdags til at kaste lys over det universelle i vores liv.

[Kroppens behov og det dyriske i mennesket danner ligeledes en syntese med det mentale og med tankernes verden](#)

Bogen indledes ellers særdeles konventionelt, som man kunne forvente af en stor klassisk roman fra det 19. århundrede:

“Stately, plump Buck Mulligan came from the stairhead, bearing a bowl of lather on which a razor and a mirror lay crossed”.

Men snart står det klart, at denne begyndelse også var den sidste salut for den klassiske fortællerstil. Vi er vidner til, at en ny fortællestil bliver født.

“De tre musikere” (1921) af Pablo Picasso. Foto: Wikimedia

Commons

Ulysses' radikalitet kan sandsynligvis til dels forklares ved dens evne til at dramatisere de store konflikter og tematikker i vores liv. Den universelle konflikt mellem det gode og det onde. Sorgens, tabets, skyldens, angerens betydning og virke i vores liv. Idolernes død, søgen efter en nøgle til at forstå fortiden og en nøgle til at åbne en mulig port til fremtiden.

Men frem for alt handler *Ulysses* om den eksistentielle renselsesproces og opfyldelse af kærlighedens løfte.

Det, der til gengæld gør *Ulysses* lidt vanskelig at tilgå, er James Joyces stil – eller rettere hans anvendelse af flere forskellige stilarter og genrer. Joyces bruger en række forskellige teknikker og stilvalg, der passer til situationen – fra bevidsthedsstrømme til seriøse hallucinationer under indflydelse af absint, til en undersøgende og nærmest politi-lignende afhøringsteknik, til et iscenesat lystspil og endda til klassiske damemagasiners sladderstil for til sidst at afslutte romanen med en pragtfuld episode på næsten 80 siders ren bevidsthedsstrøm uden tegnsætning.

Fremmede i Dublin

I *Ulysses* følger vi annoncesælgeren Leopold Blooms færd rundt i løbet af en dag og en nat i Dublin, d. 16. juni 1904 (nu kendt som Bloomsday). Rejsen rundt i Dublin er inspireret af Homers episke heltedigt *Odyseen*, og flere karakterer og hændelser er referencer til dette antikke, græske værk, ligesom de 18 episoder også siden førsteudgivelsen har fået græske navne.

Ved det første øjekast er *Ulysses* en særdeles jordbunden realistisk skildring af især tre menneskers hverdag i Dublin. På den anden side er ingen af disse tre mennesker almindelige gennemsnitslige dublinere. De er tre sære eksistenser, tre fremmede i byen.

Spændingen mellem det jordnære, det velkendt og det fremmede viser sig også i skildringen, der flyder mellem realisme, naturalisme, impressionisme, symbolisme

og abstraktion. Kroppens behov og det dyriske i mennesket danner ligeledes en syntese med det mentale og med tankernes verden.

Hos Homer er Odysseus den første helt, der også er menneskelig, hos Joyce er Ulysses nu helt forvandlet til et menneske. Han er ikke en antihelt, men lutter menneskelig og kun et menneske.

Stephens vandring gennem Dublin den dag er således et forsøg for at befri sig fra både historien og sine to "mestre"

Dagen begynder fra morgenstunden og slutter nogen tid efter kl. 5 den følgende morgen. Vi møder Stephen Dedalus, en ung historielærer og digter (James Joyces alter ego og hovedpersonen i hans bog *Portrait of the Artist as a Young Man*), der forlod Dublin i protest, men som to år senere vender tilbage for at sidde ved sin mors dødsleje.

Desuden møder vi annoncesælgeren Leopold Bloom, hvis jødiske far konverterede til kristendommen, men han er aldrig blevet anerkendt af folk i byen. For dublinerne vedbliver Leopold Bloom at være en nationsløs jøde.

Vi møder også Blooms kone, Molly, der er fra Andalusien. Handlingen i bogen følger Stephens og Blooms vandring gennem Dublin og deres møde i løbet af dagen og natten. Det sidste kapitel er en monolog af Molly Bloom.

I relation til Homers *Odyseen* repræsenterer *Ulysses'* Stephen Odysseus' søn Telemachus, Bloom er Odysseus og Molly den skønne Penelope. I sin færd besøger Bloom et offentligt bad, et avisbureau, et bibliotek, et offentligt kontor, et barselshospital og et bordel og går til en begravelse.

Den faderløse søn

Stephen er protagonisten i de første tre kapitler. Efterfølgende introduceres vi til Leopold Bloom og Stephens interaktioner med Bloom og Molly.

Allerede i indledningskapitlets første begivenhed ser vi Stephen afspejle sin mytologiske navnebror, Telemachus. Som Ovid beskriver i *Metamorfoserne* (VIII:183-235), var Telemachus lukket inde i et tårn for at forhindre hans viden om labyrinten i at sprede sig til offentligheden.

Stephen introduceres vi til, mens han er ved at indtage sin morgenmad i Sandycove Martello Tower i Dublin om morgenen den 16. juni 1904. Efter en samtale om livet, religionen og sin mors nylig død med sin bekendte, Buck Mulligan, forlader Stephen tårnet og begiver sig til byens labyrint.

Stephens kunstneriske talent er endnu ikke udfoldet. Han er i øjeblikket en modvillig lærer i historie på en drenges skole. Skuffet og humørfyldt er han stadig klædt i sorg over sin mors død for næsten et år siden.

Den irske nationalismes antisemitiske klima dramatiseres særdeles kraftfuldt i episoden Cyclops, hvor Bloom modigt forsvarer både jøderne, men også ideen om en universel kærlighed

Stephens interaktioner med diverse personligheder – Buck, Haines, Mr. Deasy – i den indledende episode af bogen krystalliserer vores fornemmelse af de skadelige bånd og forpligtelser, der på ny holder Stephen fanget som følge af hans tilbagevenden til Irland.

I begyndelsen af *Ulysses* er Stephen en selvbevidst ung mand, hvis personlighed stadig er under dannelse. Stephens distance og hans forsøg på at forstå sig selv gennem fiktive karakterer som Hamlet dramatiserer hans kamp for at styrke sin personlighed.

Om morgenen den dag afleverer Stephen sin nøgle, henter sin løn og erklærer: “I am a servant of two masters, Stephen said, an English and an Italian” (Englands konge og Paven).

Mens han opkræver sin løn, har Stephen en ordveksling med skolelederen, Garrett Deasy, som er en overbevist antisemit: “Ireland has never persecuted the Jews because the country never let them in”.

Martello Tower – i dag James Joyce Museum. Foto:

Wikimedia Commons

Under udvekslingen med Garrett Deasy udleverer Stephen en af nøglerne til bogen og fremlægger sin egen personlige frigørelsesplan. Han karakteriserer historien som “history is a nightmare from which I am trying to awake”.

Stephen plages af forestillingen om, at hans mor bebrejdede ham for at nægte at bede ved sit dødsleje. Denne repræsenterer ikke kun en mors kærlighed, men også kirken og Irland. Stephen er hjemsøgt af sin mors hukommelse og spøgelse på samme måde, som han hjemsøges af minder om sin tidlige fromhed.

Stephens vandring gennem Dublin den dag er således et forsøg for at befri sig fra både historien og sine to ”mestre”.

De to mestre er faderfigurerne i Stephens liv. Hans egen fordrunkne fars fravær gennem hele Stephens liv har efterladt ham som en faderløs søn. Det faktum, at hans far optræder i flere afsnit i bogen, understreger yderligere Stephens position som en faderløs søn.

Den evige jøde

Bloom, Stephen og Molly er fremmede i Dublin, de er outsiders og hører ingen steder til, men alle undervejes. Stephen er nu en hjemløs ungmand, dels lærer og dels digter. Molly er operasanger med aner og opvækst i Andalusien, og Bloom er den evige jøde, der i løbet af dagen bliver konfronteret af flere personer for ikke at tilhøre nationen og for at være en fremmed, en jøde.

“But do you know what a nation means? says John Wyse.

Yes, says Bloom.

What is it? says John Wyse.

A nation? says Bloom. A nation is the same people living in the same place.”

Og efter en kort pause spørger han:

“What is your nation if I may ask? says the citizen.

Ireland, says Bloom. I was born here. Ireland.”

Denne ide om den nationsløse urørlige jøde har til dels sit udgangspunkt i legenden om den omvandrende jøde. Legendens begynder med Cartaphilus, der efter fortællingen slog Kristus på vej til korset og er derfor blevet dømt til den evige vandring indtil Kristis genkomst.

Det er let gennemskueligt, hvordan et billede af isolation og fremmedgørelse kan udvikle sig, når frøene kommer fra f.eks. legenden om den vandrende jøde. Frem til Joyces *Ulysses* er jøderne i litteraturen hovedsagligt karakteriseret som grådige, løgnagtige og endda monstrøse.

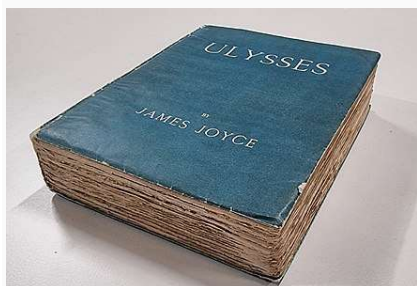
Hvilket uendeligt smukt, blidt udtryk for kærlighed disse 3 små ord er – “Lean on me”, jeg står dig bi, min søn

I *Ulysses* er den irske nationalisme i udvikling, og når denne nationalisme med dens racistiske implikationer træder ind, har den allerede en afklaret holdning til en person som Bloom: Bloom er en fremmed.

“We want no more strangers in our house,” says the Citizen”.

Den irske nationalismes antisemitiske klima dramatiseres særdeles kraftfuldt i episoden Cyclops, hvor Bloom modigt forsvarer både jøderne, men også ideen om en universel kærlighed:

“He called me a Jew and in a heated fashion offensively. So I without deviating from plain facts in the least told him his God, I mean Christ, was a Jew too and all his family like me though in reality I’m not. That was one for him. A soft answer turns away wrath”.

Førsteudgaven fra 1922. Foto: Wikimedia Commons

Og den antisemitiske borger svarer:

”By Jesus, says he, I’ll brain that bloody Jewman for using the holy name. By Jesus I’ll crucify him so I will.”

Bloom er ikke jøde, hans far var jøde men konverterede til kristendom. Moren var også kristen, og Bloom selv konverterede til katolicisme, da han blev gift med Molly. Han købte endda et gravsted til sig selv i en katolsk kirke ved siden af sin mors og sin søns grave. Alligevel bliver han betragtet som en arketype for den omvandrende jøde uden nogen nation.

I tilfældet Bloom lider jøden den totale isolation fra religion, nation, land, familie og venner, men i denne isolation lærer han, at kærlighed, ikke hævn, er det nødvendige for mennesket. Næsten for første gang i en engelsk roman bliver den jødiske karakter portrætteret som en kompleks personlighed, der med sin humanistiske livsindstilling bidrager til sit samfund.

Med *Ulysses* skaber Joyce et smukt stærkt modbillede mod det negative billede af jøden som åger og skurk, der er blevet dyrket til bevidstløshed i litteraturen.

Den søn-løse fader

Molly og Bloom fik to børn, Milly og Rudy. Rudy døde 11 dage gammel, og hans død har efterladt parret fremmede for hinanden. De er holdt op med at dyrke sex.

På netop den dag venter Molly på sin elsker, og Bloom er klar over, at når han efterlader huset, træder elskeren ind i hans soveværelse og overtager hans plads.

Bloom forlader hjemmet med det mål ikke at vende tilbage resten af dagen. I sin vandring gennem byen ser Bloom sin søns spøgelse. Rudy er til stede i Blooms verden, og savnet af ham føles derfor endnu stærkere. Han er en søn-løs far, en far, der ikke kan nå den søn, han har mistet. Tidligt i bogen gives der udtryk for denne kærlighedens søgen: "Love loves to love love".

Da Stephen og Bloom endelig mødes, føler Bloom stærke faderlige følelser over for Stephen. Han husker at have set Stephen 16 år tidligere, hvor Stephen kun var 6 år gammel, og Stephen husker at have mødt en ung (22-årig), omsorgsfuld mand, nemlig Bloom.

Illustration: Wikimedia Commons

Faderen i Bloom ønsker at beskytte Stephen og i det ubetinget mest rørende øjeblik i bogen – efter vi har læst om hallucinationer forårsaget af absint, der har sendt både Bloom og Stephen ind i de mørkeste og dybeste dele af deres sjæle – skynder Stephen sig ud af Bella Cohens bordel og kaster sig ud i et slagsmål med en engelsk soldat, som slår ham bevidstløs.

Stephen ligger på jorden og føler sig forrådt af alle. Aldrig før har Stephen været så meget i nød for en far, og det er Bloom – ikke hans far eller mor – der kommer ham til undsætning. Bloom har lige set Rudys spøgelse igen. I hast begiver han sig efter det og kommer frem til Stephen, som han hjælper ham ud af den farlige situation. Stephen kan ikke genvinde sin balance. Flere gange er han ved at falde om igen. Bloom omfavner ham og holder ham oppe.

"It will (the air) do you good, Bloom said, meaning also the walk, in a moment. The only thing is to walk then you'll feel a different man. Come. It's not far. Lean on me."

Faderen og Sønnen

Her er det en far, der taler. En omsorgsfuld far, der holder sin søn oppe, når sønnen er ved at falde på knæ. Hvilket uendeligt smukt, blidt udtryk for kærlighed disse 3 små ord er – “Lean on me”, jeg står dig bi, min søn.

I disse små ord og efter 11 år med sorg, anger, savn, det tabte hjem, det smerteligt ødelagte kærlighed, finder Bloom vejen til hjemmet igen, til sig selv og til kærligheden igen. Han er forvandlet til den far, der får love til at elske igen: “Love loves to love love”.

En forvandling og transformation af sjælen er forekommet hos Bloom og Stephen, mens de gennemgik hallucinationerne i Bella Cohens bordel. Næsten som Dante og Virgil, der gik gennem Infernoet og kom ud på den anden side med forvandlede kroppe og sjæle, på samme vis med Bloom og Stephen. De er forvandlet.

[Det er Molly, der har ordet nu. Episoden er en lang uafbrudt bevidsthedsstrøm uden tegnsætning. Alligevel er denne episode bogens smukkeste tekst](#)

Den selv samme morgen havde Molly og Bloom talt om transformation af sjælen, mens de sad i sengen og sludrede. Molly kendte ikke til dette begreb, og Bloom forklarede hende, hvad dette fænomen dækkede over. I løbet af natten oplever han dette fænomen i sin sjæl.

Bloom inviterer Stephen til at komme hjem til ham og Molly for at få noget varmt at drikke og spise. Det vil gøre Stephen godt. Ved døren husker Bloom, at han har glemmt nøglen og må derfor over nogle barrierer for at få fat i nøglen igen. Bloom er ved at genfinde nøglen til sit eget hjem. Han er endelig kommet hjem som en anden Odysseus, der tog sin Ithaka og sin Penelope igen.

Bjergblomsten og kærligheden

I bogens sidste og 18. episode sover Bloom, og det er Molly, der har ordet nu. Episoden er en lang uafbrudt bevidsthedsstrøm uden tegnsætning. Alligevel er denne episode bogens smukkeste tekst. Molly begynder sine tanker:

“I was a Flower of the mountain yes when I put the rose in my hair like the Andalusian girls used or shall I wear a red yes and how he kissed me under the Moorish wall and I thought well as well him as another and then I asked him with my eyes to ask again yes and then he asked me would I yes to say yes my mountain flower and first I put my arms around him yes and drew him down to me so he could feel my breasts all perfume yes and his heart was going like mad and yes I said yes I will Yes.”

Molly begynder sine tanker med et Ja, og slutter med et Ja, Ja til Bloom, ja til kærligheden. Cirklen dermed slutter.

Kære læser, hvis du kan og har tid, så læs bogen på dansk og engelsk. Jeg læste bogen på disse to sprog, hvilket bevirkede et smukt sprogligt samspil og dialog i bogens ånd.

Til sidst er der kun at sige tak James Joyce, og tak Sylvia Beach for at have givet os *Ulysses*.

antisemitismeDublinJames JoycemodernismeUlysses

Maziar Mazor Etemadi

Filosof, maler, digter og foredragsholder. Født i Iran, har boet i Danmark siden 1980'erne. Efter mange års forskning og undervisning på Aalborg Universitet er jeg blevet mere involveret i malerkunsten og mine digte. Med udgangspunkt i den